

Χαρτογραφήσεις και αναπαραστάσεις «των άλλων»: Το παράδειγμα της Λέσβου. Προς μια Αντι-ρατσιστική Γεωγραφία¹

Νάγια Τσελεπή²
Διδάκτωρ, Ερευνήτρια,
Ερευνητική ομάδα Αόρατες Πόλεις, Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
naya.tselepi@geo.aegean.gr

Χρυσάνθη (Κρίστη) Πετροπούλου
Επίκουρη Καθηγήτρια,
Ερευνητική ομάδα Αόρατες Πόλεις, Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
christy.p@aegean.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Λέσβος, τόπος των νοτιο-ανατολικών ευρωπαϊκών συνόρων και χαρακτηριστικό σημείο εισόδου μεταναστευτικών και προσφυγικών πληθυσμών συγκροτεί κατεξοχήν παράδειγμα συνόρων και μετακινήσεων. Στο νησιωτικό αυτό χώρο συναρθρώνονται διάφορες πραγματικότητες και καθεστώτα: η μεθοριακή γεωγραφική και γεωπολιτική του θέση, η κατασκευή -αλλά και η ρευστότητα- εθνικών επικρατειών και συνόρων, η πλούσια ιστορία του τόπου στις μετακινήσεις πληθυσμών, οι πολιτικές για τη μετανάστευση και το άσυλο. Σ' αυτές, προστίθενται αναρίθμητες πρωτοβουλίες και δράσεις αλληλεγγύης προερχόμενες από το τοπικό μέχρι το παγκόσμιο επίπεδο. Η σχετικά πρόσφατη ανάδειξη του νησιού σε *hot-spot* εντατικοποιεί τις διαδικασίες 'συνοριοποίησης' αλλά και 'κοινοποίησης' (νοούμενη ως δημιουργία κοινών). Οι αναπαραστάσεις των 'άλλων' και τα συνεπαγόμενα δίπολά τους πληθαίνουν: γηγενείς και ξένοι, πολίτες και μετανάστες, νόμιμοι και παράνομοι, παλιοί και νεοφερμένοι, αποτελούν ορισμένες μόνο από αυτές. Στο συγκεκριμένο εργαστήριο 'Αντι-ρατσιστικής Γεωγραφίας', 'χαρτογραφούμε' εκ νέου τόπους και πληθυσμούς μέσα από μία διαδικασία επανα-διαπραγματεύσης, αρχικά, του χώρου και -εν συνεχεία- των στερεοτυπικών αποστάσεων που προκύπτουν από την καθημερινά βιωμένη διαίρεση μεταξύ του 'εαυτού' και του 'άλλου'. Αντλώντας από τους Deleuze και Guattari, η 'χαρτογράφηση' αποτελεί ένα τρόπο σκέψης και δράσης που αντί να αναπαριστά ήδη υπάρχοντα 'εδάφη' δημιουργεί νέα. Σε ακολουθία αυτών, προτείνουμε τη 'χαρτογράφηση' ως μία διαθεματική μεθοδολογία έρευνας μέσω της συμπερίληψης και της διάδρασης, μια βιωματική διαδικασία με σκοπό την αλλαγή. Στις χαρτογραφήσεις του εργαστηρίου αποκτούν χώρο όσοι παρέμειναν περιθωριοποιημένοι και 'αόρατοι' και συμπεριλαμβάνονται, χωρίς ενσωματώσεις και ομοιογενοποιήσεις, κάθε είδους 'νεοφερμένοι'.

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ: αναπαραστάσεις, χαρτογραφήσεις, σύνορα, Λέσβος, αντι-ρατσιστική γεωγραφία

ΕΙΣΑΓΩΓΗ & ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ

Η Λέσβος, τόπος των νοτιο-ανατολικών ευρωπαϊκών συνόρων και χαρακτηριστικό σημείο εισόδου μεταναστευτικών και προσφυγικών πληθυσμών συγκροτεί κατεξοχήν παράδειγμα συνόρων, μετακινήσεων και κοινών τόπων. Στο νησιωτικό αυτό χώρο συναρθρώνονται διάφορες πραγματικότητες και καθεστώτα: η μεθοριακή γεωγραφική και γεωπολιτική του θέση, η κατασκευή - αλλά και η ρευστότητα- εθνικών επικρατειών και συνόρων, η πλούσια ιστορία του τόπου στις

1 Στο πλαίσιο έρευνας που συγχρηματοδοτείται από την Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση» στο πλαίσιο της Πράξης "Αναπαραστάοντας και κοινοποιώντας τη 'μεταναστευτική κρίση': Η περίπτωση του 'hot spot' της Λέσβου" (5004267)».

2 Μέλη της ερευνητικής ομάδας είναι και οι: Μυρτώ Τσιλιμπουνίδη, Μετα-διδάκτωρ, Τμ. Γεωγραφίας Παν. Αιγαίου & Ορέστης Πάγκαλος, Διδάκτωρ Ερευνητής, Τμ. Γεωγραφίας Παν. Αιγαίου.

μετακινήσεις πληθυσμών, οι πολιτικές για τη μετανάστευση και το άσυλο. Σ' αυτές, προστίθενται αναρίθμητες πρωτοβουλίες και δράσεις αλληλεγγύης -προσωρινού ή και πιο μόνιμου χαρακτήρα- προερχόμενες από το τοπικό μέχρι το παγκόσμιο επίπεδο. Η σχετικά πρόσφατη ανάδειξη του νησιού σε 'hot spot' έχει εντατικοποιήσει τις διαδικασίες 'συνοριοποίησης' αλλά και νέων μετακινήσεων και 'κοινοποιήσεων'³.

Οι αναπαραστάσεις των 'άλλων' και τα συνεπαγόμενα δίπολά τους πληθαίνουν: γηγενείς και ξένοι, πολίτες και μετανάστες, νόμιμοι και παράνομοι, παλιοί και νεοφερμένοι, αποτελούν ορισμένες μόνο από αυτές. Πρόσφατη και πολύ χαρακτηριστική είναι η διάκριση μεταξύ ντόπιων, ευρωπαϊών και διεθνών επαγγελματιών, ακτιβιστών, εθελοντών και αλληλέγγυων.

Την ίδια στιγμή, στον περικλειστο αυτόν χώρο, δημιουργούνται νέες μετακινήσεις, συναντήσεις και 'κοινοί τόποι': καθημερινές πρακτικές που επιτελούνται από κοινού, παραδείγματα συμβιώσεων, συλλογικές διεκδικήσεις και αγώνες.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ & ΣΤΟΧΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Στο πλαίσιο υλοποίησης του έργου με τίτλο "Αναπαραστήντας⁴ και κοινοποιώντας τη 'μεταναστευτική κρίση': Η περίπτωση του 'hot spot' της Λέσβου", μία ομάδα τριών ερευνητών μαζί με την επιστημονική υπεύθυνη⁵ τοποθετεί την έρευνά τους σε μία προσομοίωση 'hot spot': στη Λέσβο του εγκλεισμού και του ελέγχου μετακινούμενων πληθυσμών, στην Ελλάδα της κρίσης και της λιτότητας, στην Ευρώπη της αναχάραξης των συνόρων και των μεταναστευτικών πολιτικών και, φυσικά, στην παγκόσμια οικονομική -και όχι μόνο- κρίση.

Ο στόχος της έρευνας είναι να συνεισφέρει στον επαναπροσδιορισμό της υπάρχουσας κατάστασης 'έκτακτης ανάγκης' (κρίση, εγκλεισμός, λιτότητα, στέρηση, έλεγχος, άρση ανθρωπίνων δικαιωμάτων κοκ.) σε κατάσταση 'ανάδυσης' (βελτίωση συνθηκών ζωής, δημιουργικότητα, κοινοί τόποι, νέες πολιτικές ελευθερίες, συλλογικά οράματα κοκ.).

Τα μεθοδολογικά εργαλεία που χρησιμοποιούνται αναδεικνύουν και αμφισβητούν τη 'θεαματικότητα' των προαναφερόμενων, αλληλο- επικαλυπτόμενων κρίσεων και καθιστούν ορατές περιθωριοποιημένες αντιλήψεις, επιτελέσεις και αναπαραστάσεις της επονομαζόμενης 'μεταναστευτικής κρίσης' στη Λέσβο. Ένα από αυτά είναι και τα εργαστήρια των 'χαρτογραφήσεων'.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ «ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΕΩΝ»

Αν θεωρήσουμε τους χάρτες αναπαραστάσεις γνωστών τόπων και εδαφών που συνοδεύονται από συγκεκριμένα αφηγήματα -χωρική επικράτεια, κυριαρχία, έλεγχος κτλ.- τότε θα μπορούσαμε να προτείνουμε τον επαναπροσδιορισμό των χαρτών αυτών μέσα από συλλογικές διαδικασίες νέων χαρτογραφήσεων τόσο του χώρου όσο και λοιπών αναπαραστάσεων που διαμορφώνονται σε σχέση με αυτόν.

Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, τα εργαστήρια 'χαρτογραφήσεων' της συγκεκριμένης έρευνας απευθύνονται σε φοιτητές/ήτριες και μέλη της κοινότητας του Πανεπιστημίου Αιγαίου, σε ευρύτερο κοινό που δραστηριοποιείται με το προσφυγικό/μεταναστευτικό ερευνητικά, επαγγελματικά ή/και εθελοντικά καθώς και μετανάστες και πρόσφυγες που διαμένουν στο νησί της Λέσβου.

Στην έναρξη των εργαστηρίων γίνεται μία σύντομη παρουσίαση της έννοιας και της μεθοδολογίας της 'νοητικής χαρτογράφησης' και παρέχονται συγκεκριμένα παραδείγματα από αντίστοιχες εφαρμογές της. Όταν οι συμμετέχοντες/ουσες γνωρίσουν το εργαλείο ζητείται είτε από τον/την καθένα/μία προσωπικά ή συλλογικά σε επιμέρους ομάδες να αποτυπώσουν με οποιονδήποτε οπτικό τρόπο (κείμενο, ποίημα, ζωγραφιά, χάρτης κοκ.) την αναπαράσταση-φантаσιακό τους πάνω σε μία θεματολογία. Αυτή ποικίλλει ανάλογα με τον στόχο του κάθε εργαστηρίου, τη σύνθεση και τα χαρακτηριστικά της ομάδας κτλ.. Πολλές από αυτές έχουν να κάνουν με τον χώρο, πχ. ο 'τόπος', η

³ Με την έννοια των 'κοινοποιήσεων' εννοούμε τις διαδικασίες παραγωγής και αναπαραγωγής 'των κοινών'.

⁴ Η χρήση της έννοιας αναπαραστήντας έναντι της έννοιας αναπαριστώντας γίνεται για λόγους έμφασης στην λέξη αναπαρά-σταση και όχι στην λέξη αναπαριστώνω (παριστώνω).

⁵ Μέλη της ερευνητικής ομάδας είναι και οι: Μυρτώ Τσιλιμπουνίδη, Μετα-διδάκτωρ, Τμ. Γεωγραφίας Παν. Αιγαίου & Ορέστης Πάγκαλος, Διδάκτωρ Ερευνητής, Τμ. Γεωγραφίας Παν. Αιγαίου.

‘προέλευση’, η ‘διαδρομή’, ο ‘προορισμός’, η ‘γειτονιά’, το ‘σπίτι’ και άλλες με αναπαραστάσεις που δεν σχετίζονται άμεσα μ’ αυτόν, όπως π.χ. η ‘εκπαίδευση’, οι ‘σχέσεις’, οι ‘άξιες’, τα ‘όνειρά’.

Ζητούμενο μέσα από αυτή τη διαδικασία είναι οι συμμετέχοντες/ουσες να αποτυπώσουν με δημιουργική ελευθερία τις σκέψεις, ιδέες και φαντασιακά τους, να αναστοχαστούν προσωπικά και συλλογικά πάνω σε αυτές και να ανακαλύψουν κοινούς τόπους, δρόμους και προορισμούς.

Πολύ σημαντικό στοιχείο στη διαδικασία είναι ‘το συλλογικό’ στοιχείο, δηλαδή η συγκρότηση σχέσεων και -όπου είναι δυνατόν- ‘ομάδας’. Ως εκ τούτου, κατά τη διάρκεια των εργαστηρίων χρησιμοποιούνται μεθοδολογίες για τη συγκρότηση και τις δυναμικές ‘ομάδων’ (σοσιακρατία, τοποθέτηση σε κύκλο, καλωσόρισμα–γνωριμία, παροχή ασφάλειας για τη γλώσσα και τον χρόνο επικοινωνίας της καθεμίας, ενεργητική ακρόαση, χρήση γλώσσας του σώματος κτλ.).

Συνοπτικά θα λέγαμε ότι οι συγκεκριμένες συλλογικές διαδικασίες χαρτογράφησης είναι επίκαιρες και αναγκαίες καθώς συνεισφέρουν, αρχικά, στη διαμόρφωση και καλλιέργεια κριτικής σκέψης, τόσο σε σχέση με τον χώρο όπως αυτός διαμορφώνεται από τις πολυεπίπεδες συνθήκες σε τοπικό, εθνικό, υπερεθνικό και παγκόσμιο επίπεδο όσο σε σχέση με λοιπές αναπαραστάσεις που επικρατούν στον σύγχρονο κυρίαρχο λόγο της ‘κρίσης’, της ξενοφοβίας, του μίσους κοκ..

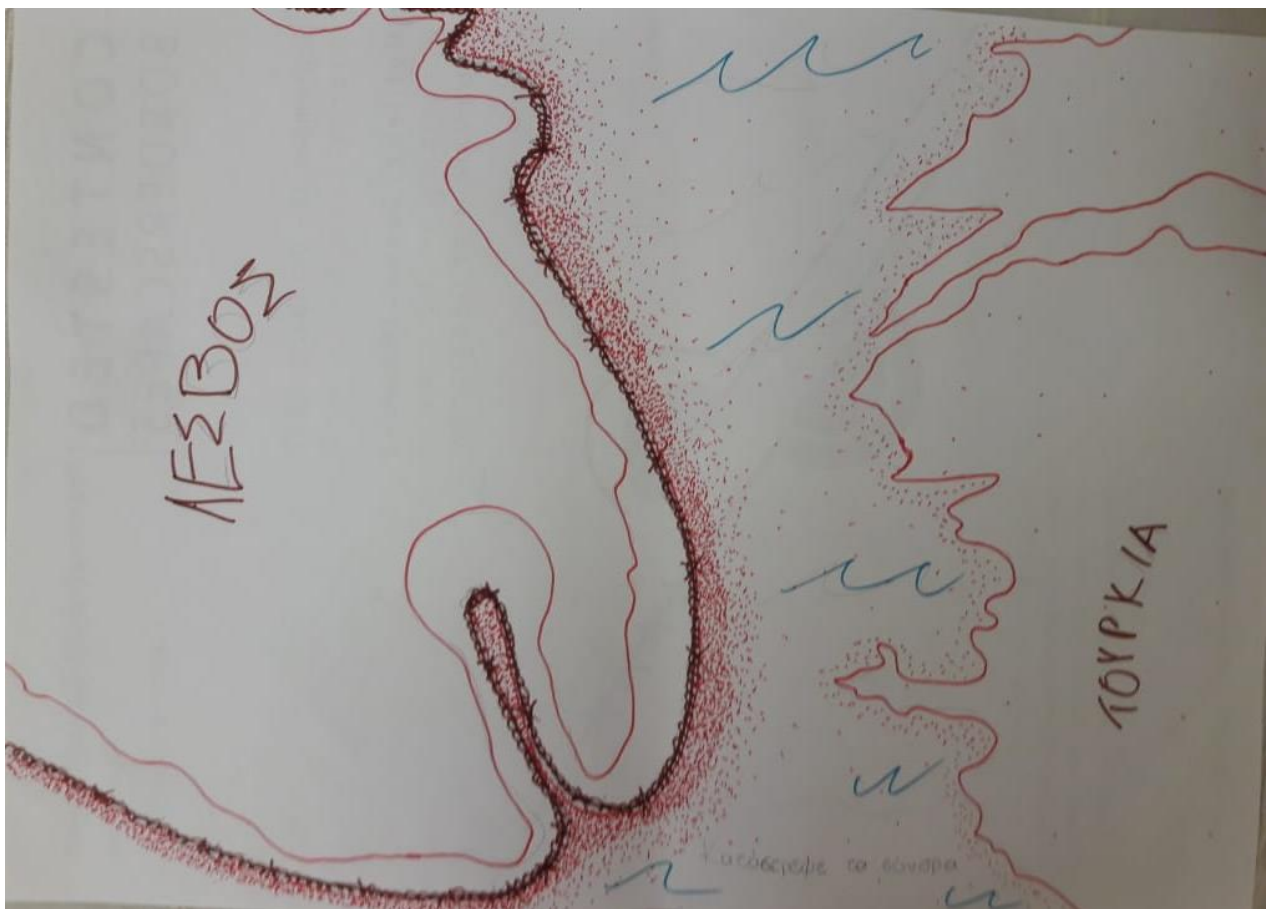
Άλλο τόσο σημαντική είναι η χρησιμότητά τους σε τέτοιους χώρους και συνθήκες ως εργαλείο προσωπικής και συλλογικής διαμόρφωσης και αποτύπωσης αναπαραστάσεων όπως, επίσης, και αντίστοιχο για την ενδυνάμωση σχέσεων, ομάδων και, γενικότερα, συλλογικών διαδικασιών.

Στο πλαίσιο αυτών, το εργαστήριο ‘Χαρτογραφήσεις και αναπαραστάσεις ‘των άλλων’: το παράδειγμα της Λέσβου προς μία αντι-ρατσιστική γεωγραφία’ έλαβε χώρα στο 2^ο Συνέδριο Σχολής Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστήμιο Αιγαίου “Οι Κοινωνικές Επιστήμες σήμερα. Διλήμματα και προοπτικές πέρα από την κρίση” που διεξάχθηκε στη Μυτιλήνη τον Ιούνιο του 2019. Στο συγκεκριμένο εργαστήριο, επιδίωξη ήταν να ‘χαρτογραφήσουμε’ εκ νέου τόπους και πληθυσμούς μέσα από μία διαδικασία επανα-διαπραγμάτευσης, αρχικά, του χώρου και, εν συνεχεία, των στερεοτυπικών αποστάσεων που προκύπτουν από την καθημερινά βιωμένη διαίρεση μεταξύ του ‘εαυτού’ και του ‘άλλου’.

Ως εκ τούτου, απευθυνθήκαμε σε μια διαπολιτισμική ομάδα από διαφορετικές περιοχές του κόσμου που βρίσκονταν στο νησί για εντελώς διαφορετικούς λόγους ζητώντας τους να αναπαραστήσουν πώς αντιλαμβάνονται την εικόνα των συνόρων, της μετανάστευσης και της Λέσβου, ως εξής :

Χαρτογραφήστε – αναπαραστήστε την επονομαζόμενη "προσφυγική κρίση" και την αλληλεγγύη στο νησί της Λέσβου με όποιο τρόπο θέλετε, όπως την φαντάζεστε. Εξηγήσαμε ότι ετοιμάζουμε έναν Άτλαντα που θα περιλαμβάνει ανείπωτες ιστορίες, συλλογικές μνήμες και καθημερινά βιώματα των τοπικών πληθυσμών, τα οποία συναντούν τα αντίστοιχα των μεταναστευτικών και προσφυγικών και, από κοινού, πλέον, δημιουργούν ορατές και αόρατες δράσεις και διεκδικήσεις. Ζητήσαμε να συμπεριλάβουμε τις δικές τους αφηγήσεις μέσα από τις δικές τους χαρτογραφήσεις.

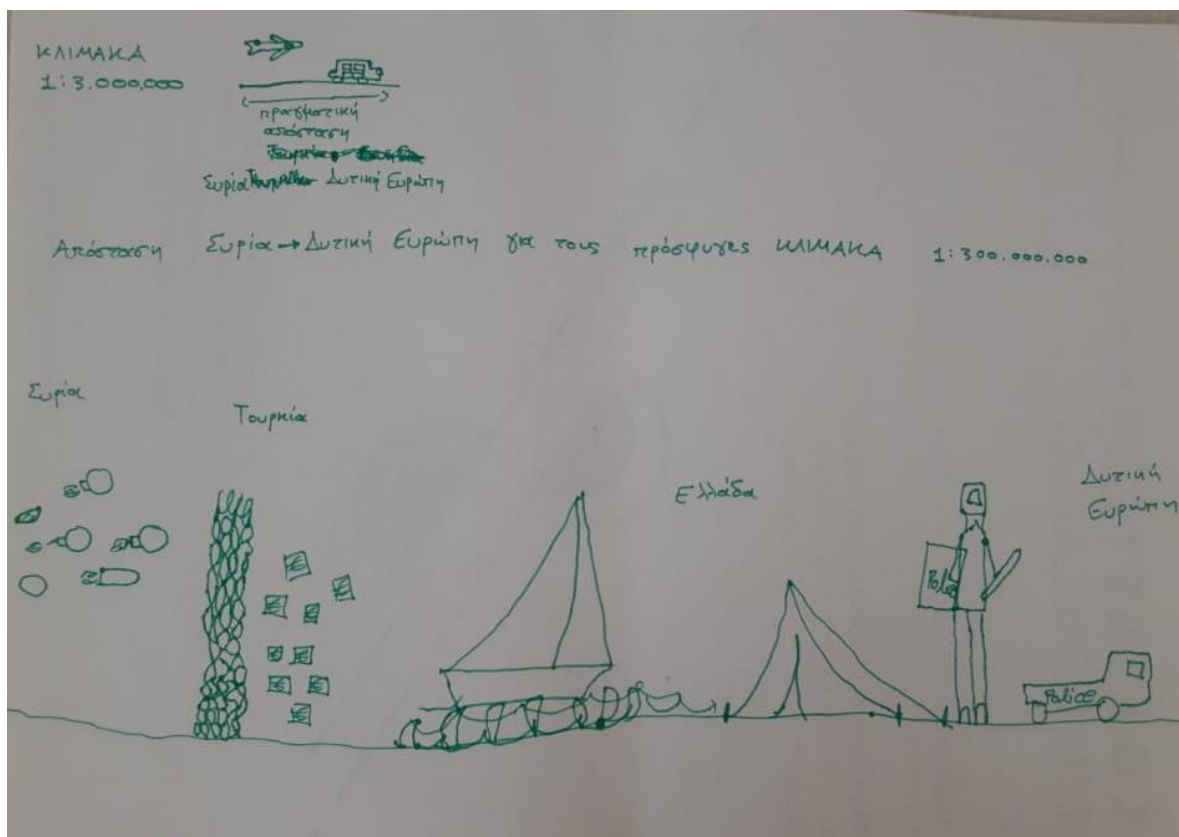
Το αποτέλεσμα είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον, μιας και απ’ ότι φαίνεται ορισμένοι κάτοικοι του νησιού προτίμησαν να αναπαραστήσουν τμήματα από το νησί με ένα συρματόπλεγμα γύρω από αυτό, ενώ άλλοι τοποθέτησαν το συρματόπλεγμα γύρω από το νησί (εικόνα 1). που υποδηλώνει χωροχρονικό κοινωνικό αποκλεισμό

Εικόνα 1: Χαρτογραφήσεις και αναπαραστάσεις της επονομαζόμενης "προσφυγικής κρίσης" και της αλληλεγγύης στο νησί της Λέσβου. Χαρτογραφική νοητική αναπαράσταση από κάτοικο του νησιού.

Αντίστοιχη αναπαράσταση είχαμε από δύο νεο-εισερχόμενους που είχαν ζητήσει άσυλο που παρακολούθησαν το εργαστήριο.

Ορισμένοι επισκέπτες του συνεδρίου ασχολήθηκαν με τις κλίμακες ή τις διαδρομές. Για παράδειγμα σε μια αναπαράσταση τοποθετήθηκαν διαφορετικές κλίμακες ανάμεσα σε αυτούς που ταξιδεύουν με τα πόδια, αυτοκίνητα, βάρκες σε αντιπαραβολή με αυτούς που ταξιδεύουν με αεροπλάνο από τη Συρία μέχρι τη Δυτική Ευρώπη.

Εικόνα 2: Χαρτογραφήσεις και αναπαραστάσεις της επονομαζόμενης "προσφυγικής κρίσης" και της αλληλεγγύης στο νησί της Λέσβου. Χαρτογραφική νοητική αναπαράσταση από σύνεδρο - επισκέπτη στο νησί.

Στην συγκεκριμένη αναπαράσταση (εικόνα 2) φαίνεται η προέλευση του μετακινούμενου στα αριστερά και ο προορισμός του στα δεξιά, κατεύθυνση διανυσματικά αντίθετη με την τοποθέτηση των τόπων στον κυρίαρχο παγκόσμιο γεωγραφικό χάρτη (με τον βορρά άνω) και η οποία επίσης υποδηλώνει την φορά της Ευρωπαϊκής και όχι της Αραβικής γραφής.

Σε μία άλλη αναπαράσταση τοποθετήθηκε το νησί της Λέσβου ως κουκίδα μέσα στον χάρτη του κόσμου, σε άλλη ως σημείο σε μία διαδρομή που γίνεται όλο και πιο ανηφορική ενώ σε άλλες παρουσιάστηκαν μόνο αφηρημένες ιδέες, αντικείμενα και α-χωρικές λέξεις. Μόνο σε ορισμένες από τις αναπαραστάσεις εμφανίστηκαν εικόνες που παραπέμπουν στην έννοια της αλληλεγγύης. Από τα παραπάνω βλέπουμε πώς ο χώρος και ο χρόνος έχει διαφορετικές σημασίες ανάλογα με τις γνώσεις και τα βιώματα αλλά και τα στερεοτυπικά ακούσματα του/της καθενός/καθεμίας.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ & ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ «ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗΣ»

Ιδιαίτερες αναφορές στην 'χαρτογράφηση' ως μεθοδολογία συναντούμε στους Deleuze και Guattari (1987, 1994), οι οποίοι υποστηρίζουν ότι η συγκεκριμένη -συνεχώς σε εξέλιξη- διαδικασία αποτελεί έναν τρόπο σκέψης και δράσης που αντί να αναπαριστά ήδη υπάρχοντα 'εδάφη' δημιουργεί νέα. Οι απόψεις τους αυτές έχουν διαμορφώσει ένα σύνολο κριτικών, φεμινιστικών, εντοπισμένων και ριζοσπαστικών θεωρητικών προσεγγίσεων για τη μεθοδολογία της έρευνας (Casas-Cortés and Cobarrubias, 2007· Casas-Cortés et al., 2006· Cobarrubias, 2009· Holmes, 2007) καθώς και την πρακτική και δράση αυτόνομων συλλογικοτήτων και κολεκτίβων (Bureau des Etudes, Hackitectura, Iconoclastas κτλ.). Σημαντική θέση καταλαμβάνει η μεθοδολογία της χαρτογράφησης και ως 'αγωνιστική έρευνα' ('militant research') (Casas-Cortés and Cobarrubias, 2007· Casas-Cortés,

Cobarrubias, Heler, Pezzani, 2017· Collective C.C. et al., 2012) που διαμορφώνει την Ακαδημία ως τόπο αγώνων και κοινωνικών σχέσεων.

Την ίδια στιγμή, τα εννοιολογικά και πρακτικά περιεχόμενα γύρω από τη 'χαρτογράφηση' εμπνέονται, επίσης, από τις εννοιολογήσεις του 'φαντασιακού' (Καστοριάδης, 1999) και 'συλλογικού φαντασιακού' (Σταυρίδης, 2010) και από τους ορίζοντες που ανοίγει η 'συστατική φαντασία' (constituent imagination) (Shukaitis and Graeber, 2007) και η αντίστοιχη 'ριζοσπαστική φαντασία' (Haiven και Khasnabish, 2010). Σύμφωνα, μάλιστα, με αυτές τις τοποθετήσεις και αναγνώσεις, η ριζοσπαστική και συστατική φαντασία είναι αναγκαία για τα κοινωνικά κινήματα σε εποχές κρίσης και λιτότητας, καθώς δεν στοχεύει μόνο στην ανατροπή των ηγεμονικών απεικονίσεων και πρακτικών αλλά στην αποκάλυψη νέων αδιόρατων διαδρομών. Στόχος τους δεν είναι απλώς "ένας άλλος κόσμος έξω από τον καπιταλισμό" ούτε μόνο "να καταστρέψουν τον καπιταλισμό μέσα από μία οργανωμένη επίθεση" αλλά κυρίως να δημιουργήσουν σχέσεις και δράσεις που δεν αναπαράγουν τις καπιταλιστικές σχέσεις εξουσίας (Holloway, 2010) αλλά αναδιαμορφώσουν ευρύτερα την πολιτική με 'παράλληλους' και 'αδιόρατους' τρόπους (Isin, 2002a, 2002b).

Στη βάση των προηγούμενων αναγνωσμάτων, η ερευνητική μας ομάδα χρησιμοποιεί τη διαδικασία της 'χαρτογράφησης' ως μία μέθοδο που αναγνωρίζει ότι η λογική και η απεικόνισή της δεν υποκλίνεται σε καμία απόλυτη αλήθεια, ενεργοποιεί έναν διαφορετικό τρόπο αντίληψης της πραγματικότητας με διάθεση πειραματισμού και δημιουργικότητας, αναγκαίο για την παραγωγή και αναπαραγωγή γνώσης.

Επιπρόσθετα, τη χρησιμοποιούμε ως εργαλείο -όχι μόνο προσωπικής αλλά και- συλλογικής διαδικασίας προσδιορισμού, διαμόρφωσης και αποτύπωσης του φαντασιακού, μέσα από την οποία ενδυναμώνονται ευρύτερες συλλογικές διαδικασίες, όπως η επικοινωνία, ο διάλογος, η συμμετοχή και η συνεργασία, και την ίδια στιγμή, οι σχέσεις των μελών των ομάδων.

Ακολουθώντας, τις διαδικασίες -συγκεκριμένα των συλλογικών- χαρτογραφήσεων διαπιστώνουμε, επίσης, τέλος, ότι διευρύνουν τους ορίζοντες του περιεχομένου, της λειτουργίας, των δράσεων και των επιδιώξεων των χώρων της επαφής, συμπερίληψης και σύμπραξης. Μεθοδολογικά αυτό γίνεται δυνατό με i) την άρση των προϋπάρχοντων ρόλων, ειδικοτήτων και ιεραρχιών, ii) τη συμπερίληψη όσων παρέμειναν αόρατες και περιθωριοποιημένες 'στον χάρτη του κυρίαρχου κόσμου' και iii) την ανάδειξη του συναισθήματος (affect) και της φροντίδας (care) ως βασικά πολιτικά χαρακτηριστικά στη διαμόρφωση συλλογικών πράξεων και διεκδικήσεων.

ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΩΝ «ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΕΩΝ»

Η επιστημολογική καινοτομία των εργαστηρίων 'χαρτογραφήσεων' του συγκεκριμένου ερευνητικού προγράμματος έγκειται στο γεγονός ότι -ως μέρος ευρύτερης επιστημονικής έρευνας- διαμορφώνονται και μεθοδολογικά μετασχηματίζονται σε περίοδο κρίσης και σε περιβάλλοντα τα οποία ο κυρίαρχος λόγος τα αντιμετωπίζει ως 'επιφορτισμένα από την μεταναστευτική κρίση'. Την ίδια στιγμή σε αυτά τα περιβάλλοντα, δίνουν τη δυνατότητα για ανάδειξη διαφορετικών αναπαραστάσεων, προσωπικών και συλλογικών φαντασιακών, εν μέσω αλληπάλληλων περιφράξεων και εγκλεισμών. Προβάλλουν έτσι μια προσέγγιση που υπερασπίζεται μια νέα, κριτική αντιμετώπιση της 'μεταναστευτικής κρίσης' και καθίστανται ως ερευνητικό εργαλείο που μπορεί να χρησιμοποιηθεί αποτελεσματικά στην εποχή των πολλαπλών, αλληλοεπικαλυπτόμενων κρίσεων.

Πολύ σημαντικό είναι να υπογραμμίσουμε ότι η συγκεκριμένη διαθεματική μεθοδολογία έρευνας υλοποιείται -όχι σε ένα αφηρημένο και ιεραρχικό πλαίσιο επιστημόνων και ερευνητών- αλλά μέσω της συμπερίληψης και διάδρασης με τους 'άλλους' της έρευνας. Ως εκ τούτου, στα εργαστήρια 'χαρτογραφήσεων', η ερευνητική μας ομάδα επιχειρεί, τόσο ρητορικά όσο και έμπρακτα, να προσπεράσει τις κλειστές παραδόσεις των εθνικών ταυτοτήτων και να αποδομήσει τα στερεότυπα και τις κατηγοριοποιήσεις που καθορίζουν τα κυριαρχικά πρότυπα, δηλαδή, να διαρρήξει τις αποστάσεις μεταξύ του εαυτού και του 'άλλου'. Επιχειρεί να προωθήσει τη διαφορετικότητα και να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για έναν κόσμο όπου χωρούν και ταιριάζουν πολλοί διαφορετικοί κόσμοι. Ως εκ τούτου, όχι μόνο χρησιμοποιούμε αλλά και προτείνουμε τη διαδικασία της χαρτογράφησης ως μία δυναμική μέθοδο που ενθαρρύνει τα συλλογικά φαντασιακά, στα οποία συνδιαμορφώνουν οι εκάστοτε 'άλλοι' και 'νεοφερμένοι'. Μ' αυτόν τον τρόπο, τα συγκεκριμένα εργαστήρια αποτελούν

θεωρητικό και έμπρακτο παράδειγμα για τους τρόπους με τους οποίους οι κοινωνικές επιστήμες συμμετέχουν και διαμορφώνουν τον νέο διάλογο που διαμορφώνεται σε πολύ-πολιτισμικά περιβάλλοντα. Τμήμα των αποτελεσμάτων της έρευνας παρουσιάζεται στον Άλαντα που είναι υπό έκδοση <https://lesvosatlas.net/>

Κλείνουμε με ένα χαρακτηριστικό των εργαστηρίων χαρτογραφήσεων που θεωρούμε ιδιαίτερα αναγκαίο στην τρέχουσα χωρο-χρονική συγκυρία και το οποίο έχει να κάνει με τους τρόπους που κινούμαστε μεταξύ μακροπολιτικού επιπέδου και μικροπολιτικής της καθημερινότητας. Όπως αναπτύξαμε προηγούμενα, κατά τη διαδικασία των συλλογικών χαρτογραφήσεων επιχειρείται εμπλουτισμός των αναπαραστάσεων για τις πολιτικές σχέσεις και πράξεις στα σύγχρονα περιβάλλοντα διακυβέρνησης, διαδικασίες που παραπέμπουν στις ‘ανεπαίσθητες πολιτικές’⁶ (Papadopoulos et al., 2008). Μέσα από αυτές αναφερόμαστε σε κοινωνικές δυνάμεις που απομακρύνονται από τα υπάρχοντα καθεστώτα επιτήρησης και υπενθυμίζουν το συναίσθημα (affect) και τις συλλογικές διαδικασίες, επιχειρώντας, μ’ αυτόν τον τρόπο, να μετατρέψουν την πραγματικότητα όχι μόνο με διαλεκτικούς αλλά και με απτούς/υλικούς τρόπους. Στο πλαίσιο τέτοιων ‘ανεπαίσθητων πολιτικών’, τα συγκεκριμένα εργαστήρια ‘χαρτογραφήσεων’ προσεγγίζονται από την ερευνητική μας ομάδα ως ‘ανεπαίσθητες ρωγμές’.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Καστοριάδης, Κ. (1999). *Η φανταστική θέσμιση της κοινωνίας*. Κέδρος - Ράππα, Αθήνα.
- Σταυρίδης, Σ. (2010). *Μετέωροι χώροι της ετερότητας*, Αλεξάνδρεια: Αθήνα.
- Casas-Cortés, M. and Cobarrubias, S. (2007). Drawing escape tunnels through borders: cartographic research experiments by European Social Movements. In L. Mogel and A. Bhagat (Eds), *An Atlas of Radical Cartography*. *Journal of Aesthetics & Protest Press*.
- Casas-Cortés, M. coord. (2006). Delete the Border! New Mapping Projects, Activist Art Movements, and the Reworking of the Euro-Border, *American Association of Geographers national conference*. Chicago-Illinois.
- Casas-Cortés, M., Cobarrubias, S., Heller Ch., Pezzani L., (2017). Clashing Cartographies, Migrating Maps: The Politics of Mobility at the External Borders of E.U. rope *ACME ACME: An International E-Journal for Critical Geographies* 16 (1): 1–33.
- Cobarrubias, S. (2009). *Mapping machines: activist cartographies of the border and labor lands of Europe*. The University of North Carolina at Chapel Hill.
- Collective, Counter Cartographies, Dalton C., and Mason-Deese L., (2012). “Counter (Mapping) Actions: Mapping As Militant Research”. *ACME: An International Journal for Critical Geographies* 11 (3), 439-466. <https://acme-journal.org/index.php/acme/article/view/941>.
- Deleuze, G. and Guattari, F. (1994). *What is Philosophy?* London: Verso.
- Deleuze, G., and Guattari, F. (1987). *A thousand plateaus* (B. Massumi, Trans.). Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Haiven, M. and Khasnabish, A. (2010). What is the radical imagination? A Special Issue, *Affinities: a journal of radical theory, culture, and action*, 4(2).
- Holloway, J. (2010). *Crack Capitalism*. Pluto Press.
- Holmes, B. (2007). Continental drift: activist research, from geopolitics to geopoetics. *Constituent imagination: militant investigations//collective theorization*: 39-43.
- Insin, E.F. (2002a). *Being political: genealogies of citizenship*. University of Minnesota Press.
- Insin, E.F. (2002b). Ways of being political, *Distinktion: Scandinavian Journal of Social Theory* 3(1): 7-28.
- Papadopoulos, D. (2008). In the ruins of representation: Identity, individuality, subjectification, *British journal of social psychology*, 47(1): 139-165.
- Shukaitis, S. and Graeber, D. (2007). Introduction. In E. Biddle et al. (Eds), *Constituent Imagination: Militant Investigations//collective Theorization*. Oakland: AK Press.

6 ...όπως αυτές αντλούν από το λεξιλόγιο των Deleuze και Guattari για το ‘ανεπαίσθητο’ και ‘αδιόρατο’ (Deleuze and Guattari, 1994).